

Själva kommentaren är indelad i enlighet med bokens fyra kapitel. Varje kapitel börjar med en ny översättning av den hebreiska texten. Det saknas de sedvanliga textkritiska noterna, men då de finns i andra kommentarer är de kanske inte nödvändiga här. En inledande diskussion ger sedan en överblick över kapitlets innehåll och huvudteman. Därefter följer en lång receptionshistorisk exkurs (se ovan), innan Erickson övergår till en mer detaljerad kommentar av de mindre textstyckena. Erickson visar djup förståelse för texten och belyser den från olika perspektiv. Hon visar speciellt hur en synkron läsning av Jonatexten i dialog med resten av den Hebreiska bibeln fördjupar och problematiserar Jonabokens budskap. Denna intertextuella läsning är, enligt mig, en av kommentarens mest insiktsfulla delar. Det jag dock saknar, vilket jag redan nämnt, är en dialog med de receptionshistoriska insikter som Erickson belyst tidigare i sin kommentar. Jag tror fullt och fast att receptionshistoria inte bör vara kuriosa i början av en kommentar utan i stället en välintegrerad del av diskussionen av textens betydelser (pl!). Ericksens kommentar avslutas med tre användbara index (ämne, författare, text).

Som sammanfattning är detta en värdefull kommentar som har givit mig många nya insikter om Jonaboken. Ericksens kommentar är även – tack och lov bör jag kanske säga – inte en konkurrent till min egen kommentar, utan i stället en god samtalspartner. Våra två kommentarer kompletterar varandra genom deras skilda fokus på receptionshistoria respektive receptionsexetik, samt deras olika struktur.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

JOHN GOLDINGAY

Hosea–Micah

Baker Commentary on the Old Testament: Prophetic Books,

Grand Rapids: Baker Academic, 2021, inbunden,

xvi + 542 sidor, SEK 580, ISBN: 978-0-80103-076-5

Få forskare inom gammaltestamentlig exegetik har varit så produktiva och breda i sin expertis som John Goldingay. I denna nytgivna volym visar han återigen hur det textnära grundarbetet är avgörande för den teologiska syntesen för den kristna kyrkan. Som Bill T. Arnold uttrycker

det på bokens baksida: ”... this new work offers engaging commentary that is exegetically sound and theologically sensitive.”

Kommentarseriens metodologiska utgångspunkt är att inom ramarna för kristen tradition presentera en historisk, kanonisk och språklig analys av de (i septuagintisk och kristen gruppering) profetiska böckerna som gagnar såväl den ambitiösa bibelläsaren som förkunnaren. Med denna målgrupp i åtanke ger författaren alltid en teologisk reflektion i avslutningen av varje kapitel, ofta med öga för samhällsaktuella frågor som rör spiritualitet och moral. Det kanoniska perspektivet medför att författaren läser bibeltexten i ett frälsningshistoriskt vidvinkelperspektiv som når sitt klimax i Kristi tillkommelse och Andens utgjutelse.

I introduktionen till denna volym klargör Goldingay sin grundläggande inställning att acceptera tillförlitligheten i det perspektiv som Hosea-Mika uppvisar, snarare än att kritisera det. Goldingay fortsätter sedan med att beskriva uppkomsten av de profetiska utsagorna i dess politiska, religiösa och sociala kontexter (vilka är tydligast i Hosea, Amos och Mika, där en uppräknig av de regerande kungarna under respektive profets levnadstid ges). Därpå följer en kort redogörelse för hur profeternas ord spreds, hur de talade och hur texterna nedtecknades. Goldingay stannar här kort upp för att reflektera över vad man kan (eller – enligt honom – inte kan) veta om redaktionsprocessen kring dessa sex profetskrifter. Han intar här en i stort agnostisk ståndpunkt. Han menar att det inte finns nog med kontextuella särdrag i skrifterna som kan anses främmande för profeternas angivna (eller, i Jonas fall, härledda) verksamhetstid, som skulle få läsaren att anta en långtgående redaktionsprocess, likt det ofta argumenteras för angående exempelvis Jesaja bok eller Pentateuken. Goldingays fokus är alltså inte att tillskriva autenticitet till ett ursprungligt författarskap, utan till en färdig bok. Han bibehåller således en kanonisk förnöjsamhet med texten som den står.

Goldingay arbetar framför allt med den masoretiska texten, även om han också återkommande noterar hur Septuaginta, Vulgata och Targumer återger texten. Som en hermeneutisk brasklapp avslutar Goldingay

inledningskapitlet med att visa hur klassisk kristen uppfyllelseläsning inte har mycket att hämta från Hosea-Mika. Konceptet av משיח är helt frånvarande i de sex profetböckerna. I stället är deras ärende att spegla och utlägga en självbeskrivning om JHWH som barmhärtig, nådig men samtidigt straffande (se 2 Mos 34:6–7).

För att ge en mer detaljrik recension av författarens utläggning fokuserar jag nu framför allt på hans kommentar av Jona bok. Goldingay noterar i introduktionsdelen hur det finns flera tecken på att boken är skriven i och reflekterar en samtid senare än den då Jona ben Amittaj levde enligt 2 Kung 14, vilket ger bilden av att boken nedtecknades en tid senare än det som skildras. Han noterar dock snabbt att detta tids-gap mellan den redogjorda händelsen och textens tillkomst inte i sig självt säger något om textens historicitet.

På tal om just Jona boks historicitet och relation till dess inspiration och sanningshalt anmärker Goldingay humoristiskt hur diskussionsklimatet i vissa kretsar har gjort att påståendet "... historical until proven fictional" har fått samma status som "innocent until proven guilty" (371). Han argumenterar kort för att relationen mellan Jona boks historicitet och dess inspiration inte bör ses med så stort allvar som det ofta gjort. Goldingay själv landar i att den rika förekomsten av litterära stilmedel såsom ironi, humor, parodi och hyperbol visar att boken bör förstås som en fiktiv teologisk novell snarare än ett historiskt narrativ.

Goldingay lyfter tre primära syften med Jona bok. Det första är att i en tid präglad av stormaktsdominans kring och i Juda landområde be-fästa att JHWH kommer hålla alla stormakter till svars, men samtidigt på det mest oväntade sätt tillåta dem att omvända sig och finna nåd. För det andra visar boken hur någon kan vara både motvillig och opasslig för profetyrket, men vara kallad av Gud icke desto mindre. För det tredje redogör boken för JHWH:s karaktär som suverän över natur, väder, nationer och samtidigt nådefull. Den ironiska teodicén vilken Jona antar, som sätter detta på sin spets, är inte ifrågasättandet av Guds dom, utan hans godhet.

Väl i textkommentaren är Goldingay gedigen. Särskilt framträdande är hans öga för ironiska drag i Jonaberättelsen. Jona flydde av rädsla för att lyckas, snarare än att misslyckas. Jona ombads att ”stå upp” för att bege sig till Nineve (1:2, קום לך אל נינוה), men Jona ”stod upp” för att fly till Tarshish (1:3, ויקם יונה לברח תרשישה). I flykten från sitt kall att föra de hedniska nineviterna till omvändelse lyckades han föra de hedniska sjömännen till omvändelse. Guds ångrade ”ondska” (3:10, הרעה) ledde till att Jona blev mycket ”ond/missnöjd” (4:1, וירע אל יונה רעה). Även när det kommer till den bredare kanoniska läsningen noterar Goldingay samma drag. Jona somnade i båten i sin flykt från Gud, men Jesus somnade i båten i förtröstan till Gud (Matt 8:23–27).

Goldingay varvar på ett skickligt sätt utläggning av texten med träffsäkra kommentarer och citat som skulle göra varje predikant lyrisk. Hans sätt att identifiera Jonas missnöje över Guds förbarmande utsträckt till de onda nineviterna väcker oundvikligen hos läsaren den rannsakande frågan huruvida man själv skulle tillåta Guds barmhärtighet att nå så långt.

Dessa stimulerande och positiva aspekter åsido finns några ytterligare saker att önska. Även om det bör klargöras att Goldingays avståndstagande från att se Jona bok som ett historiskt narrativ inte är grundat i ett naturalistiskt ifrågasättande av bokens sensationella innehåll (vilket ofta är fallet), finner jag ändå hans litterära argument för denna slutsats otillräckliga. Som ofta skapas en onödig dikotomi, det vill säga att Jona bok antingen är en teologisk novell eller ett historiskt narrativ. Goldingay igenkänner komplexiteten i diskussionen, men drar sedan (enligt mig) en aningen förhastad slutsats: ”... a history writer may use humor and other features of fiction and thereby create a work that looks fictonal. I take it that the prominence of irony and humor, or satire and parody, suggests that the Jonah scroll is an imaginative short story” (371). Sedan han först har medgivit att diskussionen är komplex skulle jag gärna sett att Goldingay utvecklade sin argumentation.

I de flesta fall har Goldingay rikligt med språkliga kommentarer i sin översättning som fördjupar förståelsen av texten. De är dock i vissa fall

oproportionerligt fördelade. För att nämna två exempel utlägger Goldingay kort diskussionen om קִיָּוִן (4:6–10) i en utförlig fotnot (395), medan han helt förbigår diskussionen om att 4:11 kan läsas antingen som en retorisk fråga eller ett deklarativt påstående. Detta blir särskilt anmärkningsvärt eftersom han själv väljer det senare alternativet – vilket är en minoritetsposition – utan att ens i en fotnot klarlägga att han här avviker från majoriteten av etablerade översättningar (bland andra NIV, NRSV, NET, ESV, NASB), eller den teologiska konsekvensen av respektive läsning. Detta kommer troligt väcka huvudbry hos den ickeinitierade predikanten som märker stor skillnad mellan sin bibelöversättning och Goldingays kommentar. Det är således aningen ironiskt att han ägnar en längre fotnot åt att diskutera קִיָּוִן, något som han själv fastslår är av ringa betydelse.

Dessa exempel på konstruktiv kritik bör dock inte överskugga det faktum att Goldingay än en gång har skrivit en textnära kommentar med relevans för den kristne förkunnaren och textutläggaren. Den förtjänar en bred läsarkrets och är trogen serieredaktörernas önskan och bön att kommentaren ”... will make a contribution to the ongoing task of doing Christian theology for the present generation” (viii).

Markus Frid, Örebro teologiska högskola

J. THOMAS HEWITT

Messiah and Scripture

WUNT II 522, Tübingen: Mohr Siebeck, häftad, xiii + 292 sidor,
SEK 910, ISBN 978-3-16-159228-7

J. Thomas Hewitt demonstrerar i sin bok *Messiah and Scripture* hur Paulus användning av begreppet ”i Kristus” härstammar från hans messianska tolkning av bibeltexter som handlar om Abrahams avkomma och Danielbokens fras ”människosonen”. Boken har en inledning som följs av sex kapitel. Inledningen är kort och ger en överblick över problemformulering, metod och teori, samt en disposition över boken. Hewitts fokus ligger genom hela boken på frasen ἐν Χριστῷ (”i Kristus”), vilket han dessutom anmärker behöver förstås som ”i Messias”. Detta är